

HANDÓ PÉTER

A táj vándora

Beszélgetés Gelencsér János festőművésszel

Salgótarján vásártéri sakktáblája mellett találkoztam az idén 50. életévét betöltő Gelencsér János festőművész–népzenésszel, hogy onnan a közeli műterme csendes félhomályába vonuljunk, néhány „képkockát” lepergessünk abból a világból, amelyben él és alkot.

– *Onnan kellene elindulnunk, hogy nem a nógrádi tájegység szülötte vagy. Pécselt láttad meg a napvilágot.*

– Pécselt születtem, de onnan harminc kilométerre, Mecseknádasdon, egy igazi sváb faluban nőttem fel. Ott még a mai napig is jelentős számban svábok élnek, és ápolják a hagyományaikat, a kultúrájukat. A második világháborút követően nagyon sok embert kitelepítettek. Húszkilós csomaggal kellett elmenniük. Közülük sokan visszaszöktek és a saját házukat visszavásárolták.

– *Érintette ez a családot is?*

– Nem, mert az én apukám szülei kilencen voltak testvérek. Zalában nőttek fel, szegény magyar családban. Kitelepített svábok helyére költöztek, s emiatt sokáig nehezen fogadta be őket a falu. Ebből következően az apámban mindig volt egy megfelelési kényszer. Az anyukám viszont ott élt. Vagyis van bennem sváb vér.

– *A családotban volt zenész vagy festő?*

– A rokonságban akadt olyan, aki rajzolgatott, vagy festett. Azonban senki sem jutott el addig, hogy azt mondja, na, most én ezzel foglalkozom és fölálodozok mindent.

– *A képzőművészet vagy a zene vonzott előbb?*

– A rajzolás. Gyerekkoromtól. Mikor megdicsért valaki, az lelkesített. Később jöttek a rajzsakkörök Pécselt. Lantos Ferencnél nagy örömmel, igyekezettel és jó szándékokkal. És Halász Károlynál. A Pécsi Műhely emblematikus személyiségei ők.

– *Leginkább melyik irányzathoz tartozónak tekinted magad?*

– Nyilvánvalóan hatottak rám a legkülönfélébb irányzatok, de nem szeretném a munkáim bárhová is besorolni. Azt gondolom, hogy a képcsínálás, a festészet vagy a rajz, az egy olyan eszköz, amellyel az embert fogalmazod meg. Az érzelmét, a tapasztalását. Az ember emlékezik. Nyilván az ősein keresztül is, hiszen tőlük nem csak a sejtjeit kapja, a lelkiületét is, amit hordoz, kiegészít a tapasztalatával. Ez előhívható, mint egy fénykép, hogyha az ember erre készíti magát.

– *Egyfelől fontos az ő, másfelől fontos az, aki tanít, akitől a szakma ismeretét, szeretetét kapod. Lantos Ferenc és Halász Károly mit adtak neked? Képi látásmódot?*

– Rendszerben tudtak gondolkodni és ezt kitűnően fogalmazták meg, adták elő.

– *Általuk te is rendszerben gondolkozol?*

– Nem. Sokkal több mindent bízok a véletlenekre. Szeretem azt, ha nem tudom előre, hogy mi lesz a képből. Van egy váz, ami mentén elindulok, de menet közben

ez rengeteget alakul. Nem tudom a végét. Addig csinálom, amíg azonossá válik azzal a belső képpel, amit én fontosnak, kerek egészen tartok. Közben a legkülönbözőbb hatások – a szín, a forma, a kép meséje – érnek. Elvisznek más irányba.

– *A képeiddel mesélni akarsz?*

– A kép meséje fontos. A lelkünkben a képek egészen furcsa kavargása zajlik. A festmény utalás arra a helyzetre vagy arra az állapotra, amit megtapasztaltam. Ezt a tapasztalást igyekszem képpé tenni.

– *A korábbi festményeiden az egyes térbeli formák markánsabban elkülönültek, több színnel dolgoztál, most viszont sokkal homogénebb felületet festesz. Másfelől többé-kevésbé ugyanazt viszed tovább. Erre az útra a mestereid tereltek vagy tőlük függetlenül lettél rá?*

– Régebben – amit a tevékenységem kamaszkorának tekintek – tubusszíneket használtam, pár éve azonban lazúrozom a színeket. Volt olyan időszak, amikor a mesterek – úgy mond – keze nyomát hordozták magukon a képeim, de jó volt ebből kilépni. Az embernek egyedül kell maradni. Egyedül kell járnia az útját. Nyilván, ők adtak egy impulzust. Ez nagyon fontos volt, de az embernek meg kell találnia a saját hangját, a saját otthonát a művészetben. Hiszen ez ettől jó, ettől működik.

– *A tubusszínnel szemben most a természet, a föld színeivel dolgozol. A zölddel, a barnával, a sárgával...*

– Mert ez sokkal izgalmasabb. Olyan érzékeny felületeket lehet belőlük létrehozni, amilyeneket a tubusszínekből nem. A lazúrozással sok minden elfedhető. Ami megmarad, az hangsúlyosabbá válik. Lassúbb az érése a képnek. Készítése során sokkal jobban el lehet mélyedni, meditálni... Közben hangos irodalmat hallgatok. Ez is nagyon jó eszköz arra, hogy az ember ne foglalkozzon az ablakon kívülről érkező zajokkal. Nem lehet felajzott idegekkel és állandó vibrálással képet csinálni. Ahhoz le kell higgadni.

– *Esetekben a festés meditációs gyakorlat is?*

– Mindenképpen az. Csak az ember sokszor nem érzi ezt. A lelkünk egészen gazdag világ, egy hatalmas táj, amiben lehet utazni befelé. Az elmélyedés lehetőség arra a bizonyos filmelőhívásra, ami benne van az emberben. Például az öregapám csak annyit elmesélt, hogy járt a háborúban, részt vett a harcokban. Mert sok szörnyűséget látott, nem szeretett róla beszélni. Én nem voltam ott, de – egészen biztos – valahogy ez is bennem van. És épp így az, amit a régebbi ősök láttak vagy tapasztaltak. Ha ezt összeadod, akkor ez már lelkeségben isteni.

– *A „tubusszínes korszakodban” a keretet elkészültét követően kapta meg a kép, most viszont szinte mindegyik képednél festesz a képen belül is egy keretet, vagy a keret faanyagát is belefested a képbe.*

– Ez attól van, hogy pár évvel ezelőtt találtam egy faragott, 1910-es készítésű ke-lengyész ládát. Hihetetlenül gazdag a motívumkincse. Az idő vasfoga megrágtá ugyan, de van egyfajta szépsége. Megtetszettek a faragásai, az építkezése, a rendszere, a szimbólumai. Arra gondoltam, ha ezt a képbe valamilyen módon át tudom ültetni, akkor ez ad egy izgalmas lezárást a képnek. Ez az egész tevékenység egy lehetőség arra, hogy keress és megtalálj magadból valamit.

– *A ládán megjelenő szimbólumok jelentéssel bírnak. Ezekből a jelentésekből össze lehet rakni egy történetet. Te is szimbólumokkal dolgozol?*

– Igen. A csillagok, a Hold, a Nap, a fa, az épület, akkor ez a lent és fönt, melynek révén megfordulhat a táj... Van ebben egyfajta meseszerűség is. A mese mindig

nagyon izgalmas, mert valahol örök, mert az ember történetét a legszemléletesebben mondja el. Ugyanakkor hordoz magában valamiről valamilyen példázatot.

– *Akkor te mesélsz, el akarsz mondani egy történetet?*

– Mesélek. De valami olyanról, amit én is csak sejtek. És pont ebben van a dolog izgalmassága. Utazik az ember ezeken a tájakon, önmagába befelé. Lencseként működik. Önmaga számára is megmutat valamit. Felszínre hoz. Viszont nem tudok elszámolni ezekkel a motívumokkal. Számomra nem konkrét jelentéssel bírók. A teremtésnek valami furcsa üzenete van.

– *Az eget alkotó elemek egyfajta állandóságot tükröznek. Ehhez képest a környezeti elemek – a fa vagy az épület – változóak. Jelentésük is?*

– Az épület hajlék, amibe behúzódsz. Falai között töltöd az életed nagy részét. Ugyanakkor bezártság is. Ki akarsz onnan szabadulni. És mi fogad odakint? Fogad a táj, amit választottál magadnak lakhelyül. Napi szinten újra és újra bejárod azt a kis területet, amit kijelöltél magadnak, és utána megint visszamész a házba. Az ember ezeket az utakat járja, holott ezen túl is van horizont. Vagyis a horizontodon túl is vannak dolgok, mégsem tudsz kilépni a rendszeredből. Ezt a rendszert döbbenetesen izgalmas kívülről látni.

– *Kívülről próbálsz megfesteni ezt a rendszert? Mégiscsak rendszert festesz?*

– A saját lelkületed rendszerét. De ha megfigyelted, ezeken a tájakon a figurák mindig úton vannak, mindig elég nagy lépésekkel keresnek valamit. Ez a kereső én magam vagyok.

– *És mit keresel?*

– Saját magamat. A választ arra, mért vagyok az, aki vagyok, hogyan tudok kapcsolatot teremteni valami felsőbbel, hogyan tudok ráhangolódni arra a valamire, ami nagyon örök és nagyon régi. Erre való eszköz – szerintem – a festészet. Nekem az kell, hogy olyan legyen a kép, mint valami sűrítmény, olyan, amiből lehet táplálkozni, impulzust, energiát kapni. Hogy ezt észre vedd, ahhoz szem kell. Hamvas Béla írt az úgynevezett meditációs objektumokról, amihez a kultúremlék vissza tud térni, mint forráshoz.

– *Ebből levonhatom azt a következtetést, hogy meditációs objektumokat próbálsz festeni?*

– Végül is, igen. Sok kép van. Mindent dokumentálni akar az ember, de minden tárgyat nem lehet megtartani, nem lehet minden egyszerre fontos. Ezért izgalmas olyat csinálni, ami fontos lehet, amihez vissza lehet térni, olyat létrehozni, ami a képi nyelven – a színek, a formák nyelven – beszélni tud.

– *Viszonylag ugyanazokból az elemekből építed fel a festményeidet. Ezek milyen funkcionális szereppel bírnak?*

– A gyerek is mindig visszatér egy-egy motívumhoz. Örömmel tér vissza. Én is így vagyok vele. Érzésem szerint ezek működnek. Tudom használni őket, és örömmel használom őket, ezért újra és újra megjelennek a képen, de konkretizálásukat nem merném megkockáztatni. Zsúfoltság és történésség van rajta, a kép felülete megérdekes, hiszen foltozott régi zsákokra dolgozom. Azt szeretném, ha az, amit csinálok, az valahol a lelket megérintse. Sűgjon, sugalmazzon. De ne legyen közhelyszerű. Az ember a lélek tájain engedi ki- és felszabadulni a dolgokat.

– *Akkor lelki tájat festesz? Munkáidon a táj és a település viszonya jelenik meg elsősorban. Az ember mindig csak epizódszereplőként – a nagy felülethez képest kis méretben – van jelen. Nem az embert akarod megfesteni, hanem a világot?*

– Az ember kis szereplő ebben a világban. Nem főszereplő. Nem a kép teljes egészét foglalja el...

– *Addig, amíg a festményeid túlnyomó többségénél a természeti és az épített táj, a külvilág jelenik meg, grafikáidon mindig az ember. Miért van ez?*

– A grafika valahogy sokkal simábban működik, amikor embert rajzolok. Látok valakit, valakiket az utcán, ahogy egy helyzetben viselkedtek így vagy úgy, amint lelepleződik karakterterük. Tragikomikusak ezek a figurák.

– *Ezeket a lelepleződésekét próbálsz a test torzításával megmutatni?*

– Igen, ezzel sok minden megfogalmazható. Az embernek bizonyos helyzetben sokkal nagyobb a feje a méregtől, mint amekkora. Hevesebben dobog a szíve. Úgy érzi, nem tud lépni. Olyan helyzetben van, amikor belülről látva megváltozik a testalkata a felgyülemlett indulat vagy az érzelmi hatások következményeként. Nálam ennek rögzítő eszköze a rajz, a festés. Tehát kell az impulzus, az élmény. Hosszú évek alatt az ember ráhangolódik erre.

– *Mikor sikerült rátalálnod a saját „nyelvedre”?*

– Úgy 2004–2005-ben. Előtte a keresés időszakára volt. Nem szívesen nézem a korábbi képeket. Zavarnak a mesterségbeli balfogások, az elfestések vagy elrajzolások... Akkoriban gyorsan dolgoztam. Nem szabad, erre jöttem rá az elmúlt öt-hat évben. Lassan, megfontoltan kell dolgozni. El kell távolodnom a képtől, hogy bizonyos részleteket pontosabbá tehessek. Első lendületből az ember gyakran hiszi azt, sokat markolt. Aztán ahogy újra és újra szembesülsz a képpel, érzi, sok törlendő van benne, ami nem oda tartozik. De amikor megszületik, akkor nincs megállás. Ha megvan a főváz a színekben, a formában, utána lelassítok, mert a kidolgozás, a megfogalmazás így lesz igényesebb, művesebb.

